

نامنی، ابراهیم؛ مذهب یوسفی، آزاده (۱۳۹۸). اثربخشی تلفیق روش های درمان پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد دختران نوجوان بی سرپرست.
پژوهش های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، ۹ (۲)، ۲۷-۵.
DOI: 10.22067/ijap.v9i2.71717

اثربخشی تلفیق روش های درمان پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد دختران نوجوان بی سرپرست

ابراهیم نامنی^۱، آزاده مذهب یوسفی^۲

تاریخ دریافت: ۹۷/۲/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۸/۸/۲۵

چکیده

هدف: هدف این پژوهش بررسی اثربخشی تلفیق روش های درمان پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد دختران نوجوان بی سرپرست بود.

روش: روش این پژوهش نیمه تجربی از نوع پیش آزمون-پس آزمون با گروه کنترل بود. نمونه پژوهش شامل ۲۴ دختران نوجوان بی سرپرست بود که از میان دختران نوجوان بی سرپرست مقیم در مراکز نگهداری دختران بی سرپرست در شهر مشهد که به فراخوان محقق پاسخ مثبت داده بودند، به صورت داوطلبانه انتخاب شدند و به صورت تصادفی ساده در دو گروه مساوی آزمایش و کنترل گمارده شدند. مداخله به شیوه گروهی، طی ۸ جلسه بر روی گروه آزمایش اجرا شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه انعطاف پذیری شناختی دنیس و وندروال و پرسشنامه نگرش های ناکارآمد کودکان و نوجوانان دوالساندرو و بورتون بود که شرکت کنندگان در مرحله پیش آزمون و پس آزمون به سوالات آنها پاسخ دادند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از تحلیل کواریانس چندمتغیری (MANCOVA) استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین گروه آزمایش و کنترل از لحاظ انعطاف پذیری شناختی و نگرش ناکارآمد (کمال گرایی خودمحور) تفاوت معنی داری وجود دارد ($P < 0/001$). بنابراین تلفیق روش های درمان پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی باعث افزایش انعطاف پذیری شناختی و کاهش نگرش ناکارآمد (کمال گرایی خودمحور) دختران بی سرپرست گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل شده است.

واژه های کلیدی: درمان پذیرش و تعهد، ذهن آگاهی، انعطاف پذیری شناختی، نگرش های ناکارآمد

۱. استادیار مشاوره، دانشگاه حکیم سبزواری، a.namami@hsu.ac.ir

۲. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور، نیشابور، ایران، a.m.yousefi67@gmail.com

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های خانواده پرورش و تربیت فرزندان است، چه بسا بسیاری از خانواده‌هایی که توانایی و آمادگی این رسالت بزرگ را ندارند و فرزندان خرد را برای مراقبت به نزد مؤسسات و سازمان‌های پرورشگاهی می‌سپارند (Heidari, Pourebrahim, Khodabakhshi Koolaei, Mosalanejad, 2013). از دست دادن چهره‌های دلبستگی (پدر و مادر) یا نبود آنها به هر دلیل، بسیاری از جنبه‌های زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد به همین دلیل کودکان و نوجوانان بزرگ شده در محیط مؤسسات با مشکلات متعدد رفتاری و عاطفی مواجه هستند (Taukeni, 2015). دختران نوجوان بی‌سرپرست، به دلایل متفاوتی (تحقیر شدن و سرزنش زیاد، شکست‌های مکرر، عدم تسلط بر مهارت‌های اجتماعی، مبالغه در عیوب خود و...) ممکن است نسبت به خود احساس کم‌ارزشی کنند و از نگرش‌های ناکارآمدتری نسبت به دختران تحت سرپرستی والدین برخوردار باشند (Ghasemi Bafghi, 2010). در همین راستا، ابراهیم، ایل بیشلا، ایل گیلانی و کاتر (Ibrahim, El-Bilsha, El-Gilany & kahter, 2012) در پژوهشی به این یافته اشاره داشتند که ۴۷ درصد پرورشگاہیان دارای افکار ناکارآمد هستند.

مفهوم نگرش‌های ناکارآمد، اولین بار توسط بک (Beck, 1976) مطرح شد. منظور از نگرش‌های ناکارآمد، فرض‌ها و باورهای سوگیرانه‌ای هستند که فرد نسبت به خود، جهان اطراف و آینده دارد و فرد را مستعد افسردگی و سایر آشفتگی‌های روان‌شناختی می‌کنند (Goldsmith, Tran, Smith & Howe, 2009). طبق نظریه عقلانی هیجانی و رفتاری الیس (Ellis, 1991)، افراد دارای نگرش‌های ناکارآمد دو ویژگی اساسی دارند: آنها در درون خود توقعات خشک، جزیبی و قدرتمندی دارند، ثانیاً موجب انتساب‌های بسیار نامعقول و تعمیم مفرط و فاجعه‌آمیز می‌شوند.

از آنجا که این نگرش‌ها انعطاف‌ناپذیر، افراطی و مقاوم در برابر تغییرند، ناکارآمد یا نابارور قلمداد می‌شوند و انعطاف‌پذیر نیستند (Shiri, Goalmohammadian & Hojatkhah, 2016)، در نتیجه می‌توان گفت هر چه یک فرد نگرش‌های ناکارآمدتری داشته باشد انعطاف‌پذیری شناختی او کاهش می‌یابد. دیویس و نولن هوکسما (Davis & Nolen-Hoeksema, 2000)، در پژوهش خود عنوان نمودند، افرادی که نگرش‌های ناکارآمدی دارند از انعطاف‌پذیری شناختی پایین‌تری برخوردارند و به هنگام احساس غم به سمت نشخوار فکری گرایش می‌یابند. در همین راستا حیدری راد، شفیع‌ی و بشرپور (Heydari Rad, Shafiei & Basharpour, 2017)، در پژوهشی رابطه نزدیک بین نگرش‌های ناکارآمد و انعطاف‌پذیری شناختی را تأیید نمودند. انعطاف‌پذیری افراد در میزان بروز آسیب‌ها و سطح عملکرد اجتماعی آنها بسیار تعیین‌کننده

است. به طور کلی، توانایی تغییر آمایه های شناختی به منظور سازگاری با محرک های در حال تغییر، عنصر اصلی در تعاریف عملیاتی انعطاف پذیری شناختی می باشد (Dennis & Vander Wal, 2010).

به طور کلی می توان گفت، انعطاف پذیری شناختی یک عملکرد منحصر به فرد، صفت بارز یا توانایی شناخت کلی است که به فرد اجازه می دهد به طور انعطاف پذیر شناختش را تغییر دهد و هنگام تغییرات محیطی الگوهای پاسخ عادی بدهد (Johnco, Wuthrich & Rapee, 2014). جانکو، وتریچ و راپه (Johnco & et all, 2014) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که انعطاف پذیری شناختی کم تر، بر توانایی استفاده از بازسازی شناختی که یک راه کاهش پریشانی عاطفی است، تأثیرات منفی می گذارد.

با توجه به بالا بودن درصد نگرش های ناکارآمد در دختران نوجوان بی سرپرست و نیز انعطاف پذیری شناختی در کنار آمدن با این نگرش ها، محقق در این تحقیق بر آن شده است تا با استفاده از رویکردهای درمانی به ارتقاء مؤلفه های مذکور بپردازد. لازم به ذکر است، مؤلفه انعطاف پذیری از جمله مؤلفه های است که در دوران نوجوانی و اواسط کودکی قابل یادگیری و تغییر می باشد (Buttelmann & Karbach, 2017; Könen, Strobach & Karbach, 2016). از آنجایی که مؤلفه های مذکور با فرآیندهای شناختی هر فرد درگیر است و با توجه به اینکه درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد^۱ (ACT)، یک رویکرد درمانی است که از فرآیندهای پذیرش، تمرکز ذهنی و فرآیندهای تغییر رفتار به منظور انعطاف پذیری روانی استفاده می کند و در واقع شعار اصلی اش این است که آنچه خارج از کنترل شخصی ات هست را بپذیرد (Hayes & Lillis, 2012)، از این رویکرد به عنوان رویکرد درمانی در تحقیق حاضر استفاده شده است. لازم به ذکر است، باتوجه به اهمیت دوره ی نوجوانی، اهمیت یافتن درمانهایی جهت بهبود اضطراب و نگرش های ناکارآمد و افزایش انعطاف پذیری شناختی در نوجوانان و همچنین کمبود پیشینه ی پژوهشی در زمینه ی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر نوجوانان بی سرپرست یکی از درمان های به کاررفته در این پژوهش درمیزان مبتنی بر پذیرش و تعهد است؛ همچنین از آنجا که تحقیقات بسیاری همچون چراغیان، حیدری، قدمی و زارعی (Cheraghian, Heidari, Ghedami & Zarei, 2016)، مولوی، میکائیلی، رحیمی و مهری (Molavi, Mikaeili, Rahimi & Mehri, 2014)، رحیمی (Rahimi, 2015)، میشل و میشل (Michael & Michae, 2017)، از درمان پذیرش و تعهد و نتایج رضایتبخش آن بحث نموده اند، این درمان در پژوهش حاضر به کار گرفته شد.

در همین راستا، شیدایی اقدام، شمس الدینی لری، عباسی، یوسفی و همکاران (Sheydayi

(Aghdam, Shamseddini lorry, Abassi, Yosefi & et all, 2014) و یانگ، ماس موریس و مک کراکن (Yang, Moss-Morris & McCracken, 2017) در پژوهشی این یافته را بدست آوردند که درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر کاهش افکار ناکارآمد و پریشانی بیماران مبتلا به مولتیپل اسکلروزیس موثر است، همچنین اسکات، هان و مک کراکن (Scott, Hann & McCracken, 2016)، در پژوهشی این یافته را مطرح نمودند که درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد منجر به افزایش انعطاف پذیری شناختی بیماران مبتلا به اختلالات مزمن می‌گردد. درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد (ACT) سودمندی و کارکرد تجارب روانشناختی نظیر افکار، احساسات و خاطرات را هدف قرار می‌دهد و فعالیت‌های معنی‌دار زندگی را بدون توجه به وجودشان پیگیری می‌کند (Hayes, Levin, Plumb-Villardaga, Villatte & Pistorello, 2013). در این درمان به مراجع آموخته می‌شود هر عملی برای اجتناب یا کنترل این تجارب ذهنی ناخواسته بی‌اثر است یا اثر معکوس دارد و موجب تشدید آن‌ها می‌شود و باید این تجارب را بدون هیچگونه واکنش درونی یا بیرونی جهت حذف آنها، به طور کامل بپذیرند (Hayes & et all, 2013). به طور کلی درمانگران ACT، مراجعان را تشویق می‌کنند تا ضمن شناخت، مبارزه‌ی سودمند با محتوای روانی را کاهش دهند و موضعی با پذیرش بیشتر را ایجاد کنند تا بتوانند در یک جهت ارزشمند حرکت کنند (Bloy, Oliver & Morris, 2011).

علاوه بر درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد که بر فرآیندهای شناختی و پذیرش آنچه از کنترل شخص خارج است اهمیت می‌دهد، آموزشهای مبتنی بر ذهن آگاهی نیز با ادغام تکنیکهای مراقبه و واریسی بدنی به افزایش فهم و آگاهی از افکار، احساسات و حسهای بدنی خودکار و غیرارادی برنامه ریزی شده می‌پردازد (Khosravi & Ghorbani, 2016). در همین راستا، بوهمیجر، پرینگر، تال و کوپر (Bohlmeijer, Prenger, Taal & Cuijpers, 2010)، در پژوهشی این یافته را بیان نمودند که ذهن آگاهی منجر می‌شود تا افراد یاد می‌گیرند با هیجانات و نگرش‌های ناکارآمد مقابله نموده و حوادث ذهنی را به صورت مثبت تجربه کنند. منظور از ذهن آگاهی، آگاهی لحظه به لحظه از حسهای (بدنی مثل احساس گرما و سرما، فشار، سوزش و درد، افکار) مثل من آدم ناتوانی هستم (وا حساسات) مانند احساس شادی، غمگینی، دلهره می‌باشد (Hanasabzadeh, Yazdandoost, Asgharnejad-Farid & Gharaee, 2011).

ذهن آگاهی هشیاری غیر قضاوتی، غیر قابل توصیف و مبتنی بر زمان حال نسبت به تجربه ای است که در یک لحظه خاص در محدوده توجه یک فرد قرار دارد. علاوه بر آن، این مفهوم اعتراف به تجربه یاد شده و پذیرش آن را نیز شامل می‌شود (Potek, 2012). تمام تمرینهای موجود در ذهن آگاهی به نحوی طراحی شده اند که توجه به بدن را افزایش می‌دهند. نقش مهم بدن در حیطه‌های بین رشته‌ای جدید

همچون پزشکی ذهن-بدن هم به اثبات رسیده است و در پژوهشهایی که از ذهن آگاهی استفاده می کنند، تأکید بر تعامل بین فرآیندهای بدنی، شناختی و هیجانی است (Michalak, Burg & Heidenreich, 2012). امروزه روان درمانگران بر ترکیب رویکردهای نظری مختلف جهت افزایش اثربخشی بیشتر بر روی مراجعان تأکید می کنند. ادغام نظری^۱، به ابداع مفهومی یا نظری فراتر از ترکیب کردن صرف فنون اشاره دارد. هدف این روش به وجود آوردن چارچوبی مفهومی است که دو یا چند رویکرد نظری را که از همه بهتر باشد ترکیب نموده و فرض می کند نتیجه آن از هر یک از نظریه ها به تنهایی غنی تر است (Norcross & Newman, 1992).

با توجه به اهمیت ترکیب دو رویکرد نظری برای اثربخشی بیشتر، در این تحقیق از تلفیق دو رویکرد دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی استفاده شد. لازم به ذکر است، تا به امروز پژوهشی در خصوص تلفیق دو رویکرد ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر مؤلفه های انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد صورت نگرفته است، لیکن چند پژوهش در داخل ایران به بررسی مقایسه اثربخشی این دو رویکرد بر مؤلفه های اندیشه پردازشی خودکشی (Abyar, Makvandi, Bakhtiarpoor, Naderi & Hafezi, 2018)، تاب آوری (Afshari, 2018) و میزان ولع مصرف و تنظیم شناختی هیجان (Kiani, Ghasemi & Pourabbass, 2012) صورت گرفته و این دو را رویکردی مؤثر نشان داده است؛ تنها پژوهش موجود در خصوص تلفیق دو رویکرد ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد در خارج از ایران در پژوهش مک کروکن و وولز (McCracken & Vowles, 2014) به چشم می خورد که در پژوهشی به ترکیب دو درمان ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر بیماران با دردهای مزمن پرداختند و این یافته را عنوان نمودند که تلفیق دو رویکرد ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد با تأثیر گذاری بر فرآیندهای شناختی بیماران توانست دردهای مزمن این بیماران را کاهش دهد.

با عنایت به مطالب عنوان شده مبنی بر اثربخشی بیشتر دو رویکرد تلفیقی و نیز با توجه به پژوهش ذکر شده، محقق در پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این سؤال است که آیا ترکیب دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد دختران نوجوان بی سرپرست اثربخشی معنی داری دارد.

روش

روش پژوهش حاضر از نوع تحقیقات نیمه آزمایشی و طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی دختران نوجوان بی‌سرپرست در مراکز نگهداری دختران بی‌سرپرست شهر مشهد بودند که از بین تمامی این دختران نوجوان بی‌سرپرست، تعداد ۲۴ نفر از دختران نوجوان بی‌سرپرست در در فاصله زمانی تیر تا مرداد ماه سال ۹۶ به شیوه نمونه‌گیری در دسترس و داوطلبانه انتخاب شدند و سپس بر اساس تخصیص تصادفی افراد به دو گروه آزمایش و کنترل، (هر گروه ۱۲ نفر) گمارده شدند. پس از آن اعضای گروه آزمایش پس از توضیح کامل در مورد پژوهش و اعلام رضایت از جانب آنها (بدین صورت که به صورت شفاهی به اعضاء اطمینان کافی داده شد که اطلاعات حاصل از این پژوهش جنبه شخصی و محرمانه دارد و به هیچ وجه به صورت فردی در اختیار دیگران قرار نخواهد گرفت، پس از توضیحات مذکور کودکانی که تمایل به شرکت داشتند به صورت شفاهی اعلام رضایت نمودند) به مدت ۸ جلسه، به صورت هفته‌ای یک جلسه ۹۰ دقیقه‌ای وارد درمان شدند. کلیه آزمودنی‌ها تمام ابزار پژوهش را در دو نوبت تکمیل کردند (پیش‌آزمون و پس‌آزمون)، پس از اتمام ۸ جلسه مداخله گروهی در جلسه آخر درمان، بار دیگر هر دو گروه به وسیله‌ی ابزارهای پژوهش آزمون شدند.

ملاک‌های ورود افراد گروه نمونه:

- ۱) در سنین بین ۱۴ تا ۱۸ سال باشند.
- ۲) همزمان با شرکت در پژوهش، از خدمات روانشناختی و روان‌درمانی دیگری استفاده نکنند.
- ۳) اختلالات روانی به خصوص انواع اختلالات سایکوتیک، رفتار تخریبی و نقص توجه را نداشته باشند (بر حسب تشخیص روانشناس)
- ۴) نداشتن بیماری جسمی دیگری که فرد را از شرکت در برنامه پژوهش باز دارد.

ملاک‌های خروج افراد گروه نمونه:

- ۱) غیبت بیش از ۳ جلسه موجب خارج شدن افراد از گروه‌های آزمایشی می‌شود.
- ۲) داشتن اختلالات حاد شخصیتی و نیز انواع اختلالات سایکوتیک باعث خروج افراد از آزمایش می‌شود.

ابزارها

ابزار مورد استفاده در این پژوهش شامل دو ابزار: ۱- مقیاس نگرش‌های ناکارآمد کودکان و نوجوانان و ۲- پرسش‌نامه‌ی انعطاف‌پذیری شناختی دنیس و وندروال بود که در زیر به توضیح هر کدام از این ابزارها پرداخته می‌شود:

مقیاس نگرش های ناکارآمد کودکان و نوجوانان (DAS-CA)

مقیاس نگرش های ناکارآمد کودکان و نوجوانان (DAS-CA) توسط دوآلساندرو و بورتون (D'Alessandro & Burton, 2006) توسعه داده شد. برای این منظور، با الهام از نسخه بزرگسال مقیاس نگرش های ناکارآمد Visman، و پس از ساده سازی ساقه عبارات، ابتدا نسخه ۴۰ ماده ای مقیاس نگرش های ناکارآمد را توسعه دادند. سپس، تحلیل مقدماتی نسخه ۴۰ ماده ای به کمک برخی روش های آماری مانند تحلیل مولفه های اصلی با حذف ۱۸ ماده همراه شد. در نهایت، نتایج آزمون روایی عاملی نسخه ۲۲ ماده ای مقیاس نگرش های ناکارآمد در کودکان و نوجوانان از ساختار تک عاملی مقیاس به طور تجربی حمایت کرد (D'Alessandro & Burton, 2006). در مقیاس نگرش های ناکارآمد - نسخه کودک و نوجوان، مشارکت کنندگان به هر یک از گویه ها روی یک طیف پنج درجه ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) پاسخ می دهند. سوالات ۱ الی ۹ مربوط به مؤلفه کمال گرایی خودمحور و سوالات ۱۰ الی ۱۸ مربوط به مؤلفه کمال گرایی اجتماع محور می باشد. نتایج مطالعه دوآلساندرو و بورتون (D'Alessandro & Burton, 2006) از ویژگی های فنی مقیاس نگرش های ناکارآمد نسخه کودک و نوجوان به طور تجربی حمایت کرد و بعد از هنجاریابی در ایران توسط شکری، پور شهریار، آقایی و سنایی پور (Shokri, Pour Shahriar, Aghayi & Sanayi pour, 2015) پرسشنامه ۲۲ ماده ای با حذف ۴ ماده به دلیل بار عاملی کمتر از ۰/۳۰ به ۱۸ سوال کاهش یافت که شامل دو مؤلفه کمال گرایی خودمحور (وضع استانداردهای غیرواقع نگرا نه برای عملکرد فردی) و کمال گرایی اجتماع محور (احساس نیاز به کسب تایید اجتماعی) می باشد. در پژوهش شکری و همکاران (Shokri & at all, 2015) مقادیر ضرایب همسانی درونی مقیاس نگرش های ناکارآمد برای عوامل کمال گرایی خودمحور و کمال گرایی اجتماع محور به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷۲ به دست آمد.

پرسش نامه ی انعطاف پذیری شناختی (CFI)

این پرسش نامه توسط دنیس و وندروال (Dennis & Vander Wal, 2010) ساخته شده است. یک ابزار خود گزارشی کوتاه ۲۰ سؤالی می باشد و برای سنجش نوعی از انعطاف پذیری شناختی که در موفقیت فرد برای چالش و جایگزینی افکار ناکارآمد با افکار کارآمد لازم است، به کار می رود. شیوه ی نمره گذاری آن براساس مقیاس ۷ درجه ای لیکرتی از ۱ تا ۷ می باشد و تلاش دارد تا سه جنبه از انعطاف پذیری شناختی را بسنجد: الف) عامل ادراک گزینه های مختلف (گویه های شماره ی ۳، ۵، ۶، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰)، ب) عامل ادراک کنترل پذیری (گویه های شماره ی ۱، ۲، ۴، ۷، ۹، ۱۱، ۱۵، ۱۷) و ج) عامل ادراک توجیه رفتار (گویه های شماره ی ۸، ۱۰).

لازم به ذکر است که سوالات ۲، ۴، ۷، ۹، ۱۱، و ۱۷ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. این

پرسش نامه در کار بالینی و غیربالینی و برای ارزیابی میزان پیشرفت فرد در ایجاد تفکر انعطاف پذیر در درمان شناختی-رفتاری بیماری‌های روانی به کار می‌رود. دنیس و وندروال (Dennis & Vander Wal, 2010) در پژوهشی نشان دادند که این پرسش نامه از ساختار عاملی، روایی همگرا و روایی همزمان مناسبی برخوردار است. در ایران سلطانی، شاره، بحرینیان و فرمانی (Soltani, Shareh, Bahrainian & Farmani, 2013) ضریب اعتبار بازیابی کل مقیاس را ۰/۷۱ و خرده مقیاس‌های ادراک کنترل پذیری، ادراک گزینه‌های مختلف و ادراک توجیه رفتار را به ترتیب ۰/۵۵، ۰/۷۲ و ۰/۵۷ گزارش کرده‌اند. این پژوهشگران ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس را ۰/۹۰ و برای خرده مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۹ و ۰/۵۵ گزارش نموده‌اند.

روش اجرا

بعد از مطالعه مقدماتی در خصوص انتخاب ابزار مناسب کار و آماده‌سازی ابزارها و مراجعه به مراکز نگهداری دختران بی سرپرست شهر مشهد و انتخاب دختران نوجوان بی سرپرست، نمونه‌گیری به صورت دسترس و داوطلبانه اجرا گردید، بدین صورت از بین دختران بی سرپرست و بر اساس معیارهای ورود به طرح پژوهش ۲۴ نفر انتخاب و به دو گروه آزمایش (۱۲ نفر) و کنترل (۱۲ نفر) گمارش شدند. طی نامه‌ای از نمونه درخواست شد تا همکاری لازم را در خصوص پژوهش به عمل آورده و نیز به آنان اطمینان کافی داده شد که اطلاعات حاصل از این پژوهش جنبه شخصی و محرمانه داشته و به هیچ وجه اطلاعات آنها در اختیار دیگران قرار نخواهد گرفت. نحوه‌ی اجرای تحقیق به این صورت بود که گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به صورت هفتگی در جلسات آموزشی شرکت یافتند. محتوای مداخله درمانی به این صورت بود که ابتدای هر جلسه به خلاصه‌ای از مباحث جلسه پیش و بررسی گزارش تکالیف اعضاء اختصاص می‌یافت.

در پایان هر جلسه نیز پس از جمع‌بندی مباحث، تکالیفی برای جلسه بعد ارائه می‌شد. پروتکل جلسات آموزشی مبتنی بر پذیرش و تعهد، بر اساس کتاب دال، استوارت، مارتل و کاپلان (Dahl, Christoph, Martel & Kaplan, 2015) و نیز جلسات ذهن آگاهی در این پژوهش، بر اساس بسته‌ی مدون شده توسط باون و مارلات (Bowns & Marlatt, 2011) تنظیم شد. با توجه به اینکه درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر فرآیندهای شناختی و پذیرش آنچه از کنترل شخص خارج است اهمیت می‌دهد و آموزشهای مبتنی بر ذهن آگاهی نیز با ادغام تکنیکهای مراقبه و واریسی بدنی به افزایش فهم و آگاهی از افکار، احساسات و حسهای بدنی خودکار و غیرارادی برنامه‌ریزی شده می‌پردازد، در این تحقیق سعی شد دو درمان در کنار یکدیگر به کار گرفته شود و با همدیگر تلفیق گردد؛ بدینگونه که بخشی از جلسه با درمان ذهن آگاهی و بخشی از آن با درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد اجرا گردد.

جدول ۱. خلاصه جلسات و چهارچوب و ساختار کلی جلسات

جلسه	محتوا
اول	معارفه و آشنایی، بیان اهداف پژوهشی و چگونگی روند پژوهش، اجرای پیش آزمون
دوم	بحث درباره تأثیرات نگرش های ناکارآمد در زندگی درمانجویان، بررسی راهبردهای کنترلی که افراد برای مقابله با وضعیت بی سرپرستی بکار برده اند و بررسی کارآمدی و ناکارآمدی این راهبردها، کمک به درمانجویان در جهت پی بردن به بیهودگی راهبردهای کنترلی با استفاده از استعاره شخص در چاه در آخر جلسه انجام مدیتیشن های خوردن یک عدد کشمش و سپس به مدت ۳۰ دقیقه مدیتیشن اسکن بدن و صحبت در مورد احساسات ناشی از انجام این مدیتیشن ها
سوم	بررسی تکالیف جلسه قبل و بحث درباره بیهودگی راهبردهای کنترلی، توضیح در مورد اجتناب از تجارب دردناک و پیامدهای آن، معرفی ذهن آگاهی و پذیرش، آموزش گامهای پذیرش، تمرین پذیرش افکار و احساسات و در آخر انجام مدیتیشن اسکن بدن و بحث در مورد این تجربه؛
چهارم	توضیح آمیختگی شناختی و بیان ارتباط مشترک احساسات، کارکردهای شناختی و رفتار قابل مشاهده، آموزش گسلش شناختی و فاصله گرفتن از افکار و مشاهده گری افکار بدون قضاوت و عمل مستقل از تجارب ذهنی با استفاده از استعاره قطار و در آخر تمرین دیدن و شنیدن
پنجم	بررسی تکالیف جلسه قبل و بررسی تأثیر تمرین گسلش شناختی در زندگی درمان جویان، توضیح مفاهیم نقش، زمینه و انواع خود و حرکت به سمت یک زندگی ارزشمند با یک خود پذیرا و مشاهده گر با استفاده از استعاره صفحه شطرنج و مدیتیشن نشسته همراه با توجه به تنفس، صداهای بدن و افکار (که مدیتیشن نشسته چهاربعدی نیز نامیده می شود)
ششم	بررسی تکالیف جلسه قبل و بحث درباره تأثیر مشاهده گری افکار در زندگی درمانجویان، توضیح مفهوم ارزشها، ایجاد انگیزه برای تغییر و توانمند نمودن مراجع برای زندگی بهتر و در آخر تمرین قدم زدن ذهن آگاه
هفتم	بررسی تکالیف جلسه قبل و بحث در مورد ارزشها و موانع عمل بر طبق آنها، ایجاد الگوهای منعطف رفتاری منطبق با ارزش ها و ایجاد تعهد به عمل در راستای اهداف و ارزشها و گذر از موانع با استفاده از استعاره مسافران در اتوبوس و در آخر ارایه ی تمرینی با عنوان "خلق، فکر، دیدگاه هایی جداگانه" با این مضمون: محتوای افکار، افکارا واقعی نیستند
هشتم	بررسی تکالیف جلسه قبل و بحث درباره پیامدهای عمل بر اساس ارزش ها، بررسی تغییرات سازنده در طول دوره درمانی و چگونگی تثبیت و تحکیم آنها، ارائه خلاصه ای از جلسات درمانی و دریافت بازخورد از درمانجویان، اجرای پس آزمون و اتمام جلسات درمانی

یافته ها

ویژگی های جمعیت شناختی

در این قسمت نمونه مورد بررسی برحسب ویژگی ها و پرسش های جمعیت شناختی (سطح

تحصیلات و مدت زمان اقامت در مراکز نگهداری) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار مدت زمان اقامت در مراکز سرپرستی و فراوانی پایه تحصیلی شرکت کنندگان در گروه‌های مطالعه

متغیر	آزمایش		کنترل	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
مدت اقامت	۱۰/۵۸	۲/۵۳	۸/۸۳	۲/۰۸
پایه تحصیلی	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پایه تحصیلی نهم	۳	۲۵	۴	۳۳/۳
پایه تحصیلی دهم	۶	۵۰	۳	۲۵
پایه تحصیلی یازدهم	۳	۲۵	۵	۴۱/۷

جدول ۲ نشان دهنده میانگین و انحراف معیار مدت زمان اقامت در مراکز سرپرستی و فراوانی سطح تحصیلات شرکت کنندگان در گروه‌های مطالعه است. میانگین و انحراف معیار مدت زمان اقامت شرکت کنندگان در گروه آزمایش به ترتیب برابر ۱۰/۵۸ و ۲/۵۳ بود. میانگین و انحراف معیار مدت زمان اقامت شرکت کنندگان در گروه کنترل به ترتیب برابر ۸/۸۳ و ۲/۰۸ بود. از لحاظ پایه تحصیلی نیز می‌توان گفت، بیشتر شرکت کنندگان گروه آزمایش در پایه تحصیلی دهم و بیشتر شرکت کنندگان گروه کنترل در پایه تحصیلی یازدهم مشغول به تحصیل هستند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های آمار توصیفی مانند میانگین، انحراف استاندارد و نیز روش‌های آمار استنباطی مانند تحلیل کواریانس چند متغیره استفاده شد. داده‌های بدست آمده از نمرات این پژوهش در دو سطح توصیفی و استنباطی تحلیل گردید. برای توصیف داده‌های مربوط به نمونه، ابتدا به محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی متغیرهای پژوهش پرداخته شد که به شرح زیر است (جدول ۳).

جدول ۳. میانگین و انحراف استاندارد نمرات انعطاف پذیری شناختی و نگرش‌های ناکارآمد در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه

متغیر	گروه	نوع	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
انعطاف	گروه	پیش‌آزمون	۱۲	۶۹/۷۵	۸/۰۴	۵۵	۸۴
پذیری	آزمایش	پس‌آزمون	۱۲	۷۴/۴۱	۹/۱۸	۵۹	۸۸

۶۸	۵۸	۳/۶۵	۶۲/۵۸	۱۲	پیش آزمون	گروه کنترل	شناختی
۷۰	۵۱	۵/۵۶	۶۱/۵۰	۱۲	پس آزمون		
۶۶	۵۶	۲/۹۸	۶۰/۲۵	۱۲	پیش آزمون	گروه آزمایش	نگرش های ناکارآمد
۶۲	۵۳	۲/۶۱	۵۶/۰۸	۱۲	پس آزمون		
۷۰	۴۹	۵/۲۵	۵۶	۱۲	پیش آزمون	گروه کنترل	شناختی
۶۹	۴۷	۵/۶۵	۵۷	۱۲	پس آزمون		

جدول شماره ۳ میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش آزمون و پس آزمون مقیاس انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد را در دو گروه آزمایش و کنترل نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می شود میانگین به ترتیب نمرات انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد شرکت کنندگان گروه آزمایش، در مرحله پس آزمون نسبت به پیش آزمون، تغییر داشته است، اما این تغییر در گروه گواه مشاهده نمی شود. در این تحقیق، از آزمون آماری تحلیل کواریانس چند متغیره به دلیل تناسب و سازگاری بیشتر با فرضیه های تحقیق استفاده شد. قبل از انجام آزمون تحلیل کواریانس سه پیش فرض (نرمال بودن داده ها، یکسانی شیب خط رگرسیون و همگنی واریانس ها) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جداول ۳ و ۴ نشان داده شده است:

جدول ۳. نتایج بررسی نرمال بودن توزیع نمرات انعطاف پذیری شناختی و نگرش های ناکارآمد

متغیر	ابعاد متغیر	آزمون	مقدار z	سطح معناداری
انعطاف پذیری شناختی	ادراک گزینه های مختلف	پیش آزمون	۰/۷۹	۰/۵۵۲
		پس آزمون	۰/۸۳	۰/۵۰۳
	ادراک توجیه رفتار	پیش آزمون	۱/۳۶	۰/۰۵۴
		پس آزمون	۰/۷۹	۰/۵۴۷
	ادراک کنترل پذیری	پیش آزمون	۰/۸۹	۰/۳۹۷
		پس آزمون	۱/۰۳	۰/۲۳۳
نمره کل انعطاف پذیری شناختی	پیش آزمون	۰/۷۹	۰/۵۶۵	
	پس آزمون	۰/۷۸	۰/۵۸۱	
نگرش های ناکارآمد	کمال گرایی خود محور	پیش آزمون	۰/۸۹	۰/۳۹۶
		پس آزمون	۰/۶۹	۰/۷۱۹
	کمال گرایی اجتماع محور	پیش آزمون	۰/۶۱	۰/۸۵۵
		پس آزمون	۰/۷۵	۰/۶۲۸
	نمره کل نگرش های ناکارآمد	پیش آزمون	۰/۶۶	۰/۷۷۰
		پس آزمون	۰/۶۱	۰/۸۵۱

نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف در جدول ۳ نشان می‌دهد که توزیع نمرات در تمامی مؤلفه‌های پژوهش نرمال می‌باشد؛ چرا که سطح معنی داری آزمون کالموگراف اسمیرنوف برای تمامی مؤلفه‌ها بیشتر از ۰/۰۵ بدست آمده است، بنابراین پیش فرض اول برای تمام مؤلفه‌ها رعایت شده است.

جدول ۴. بررسی پیش فرض یکسانی شیب خط رگرسیون و همگنی واریانس‌ها

متغیرها		آزمون لوین برای بررسی تساوی واریانسها		یکسانی شیب خط رگرسیون	
		مقدار F	معنی داری	مقدار F	معنی داری
ادراک گزینه‌های مختلف		۲/۱۲	۰/۱۵۹	۰/۲۸	۰/۵۹
ادراک توجیه رفتار		۰/۳۱	۰/۵۸	۲/۹۴	۰/۰۷
ادراک کنترل پذیری		۰/۴۸	۰/۴۹	۲/۳۵	۰/۱۴
نمره کل انعطاف پذیری		۳/۱۴	۰/۰۹	۰/۶۰	۰/۴۴
کمال‌گرایی خودمحور		۱/۹۹	۰/۱۷	۰/۵۹	۰/۴۵
کمال‌گرایی اجتماع‌محور		۰/۱۹	۰/۶۶	۰/۶۲	۰/۴۴
نمره کل نگرش‌های ناکارآمد		۱/۱۹	۰/۲۸۷	۳/۲۶	۰/۰۸۵

همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود آزمون لوین برای بررسی تساوی واریانسها و آزمون شیب خط رگرسیون نشان داد که در مورد تمام متغیرهای پژوهش واریانس‌ها همگن هستند و یکسانی شیب خط رگرسیون برقرار است ($P > 0/05$).

به منظور بررسی فرضیه تحقیق مبنی بر بررسی اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن‌آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی دختران نوجوان بی‌سرپرست از روش آماری تحلیل کواریانس چند متغیره استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۵. نتایج تحلیل کواریانس چند متغیره برای متغیر وابسته انعطاف‌پذیری شناختی در گروه‌های آزمایش و کنترل

ابعاد متغیر	منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	ضریب اثر
ادراک گزینه‌های مختلف	گروه	۱	۴۹/۰۳	۵/۹۲	۰/۰۲۵	۰/۲۴
ادراک توجیه رفتار	گروه	۱	۱۳/۴۲	۹/۵۰	۰/۰۰۶	۰/۳۳
ادراک کنترل پذیری	گروه	۱	۲/۳۷	۱/۱۵	۰/۲۹۷	۰/۰۶

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود نتایج به دست آمده از مقایسه پس‌آزمون ابعاد انعطاف‌پذیری شناختی در دو گروه، با کنترل کردن اثر پیش‌آزمون، حاکی از این است که پس از شرکت دختران بی‌سرپرست در جلسات درمانی، نمرات ادراک‌گزینه‌های مختلف و ادراک‌توجیه رفتار آنها، نسبت به دختران بی‌سرپرست گروه کنترل، تغییر معناداری داشته است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن‌آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی دختران نوجوان بی‌سرپرست اثربخشی معنی‌داری دارد.

به منظور بررسی فرضیه تحقیق مبنی بر بررسی اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن‌آگاهی بر نگرش‌های ناکارآمد دختران نوجوان بی‌سرپرست از روش آماری تحلیل کواریانس چندمتغیره استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر است

جدول ۶. نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیره برای متغیر نگرش‌های ناکارآمد (کمال‌گرایی خودمحور و کمال‌گرایی اجتماع‌محور)

ابعاد متغیر	منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اثر
کمال‌گرایی خودمحور	گروه	۱	۳۷/۱۹	۵/۷۳	۰/۰۲۷	۰/۲۲
کمال‌گرایی اجتماع‌محور	گروه	۱	۳/۴۳	۱/۴۷	۰/۲۳۹	۰/۰۷

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود نتایج به دست آمده از مقایسه پس‌آزمون نگرش‌های ناکارآمد (کمال‌گرایی خودمحور و کمال‌گرایی اجتماع‌محور) در دو گروه، با کنترل کردن اثر پیش‌آزمون، حاکی از این است که پس از شرکت دختران بی‌سرپرست در جلسات درمانی، نمرات کمال‌گرایی خودمحور آنها، نسبت به دختران بی‌سرپرست گروه کنترل، تغییر معناداری داشته است.

نتیجه

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن‌آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی و نگرش‌های ناکارآمد دختران نوجوان بی‌سرپرست می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر مبنی بر اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن‌آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی با نتایج پژوهش‌های کاظمی، شجاعی، سلطانی‌زاده (Kazemi, Shojaei & Soltanzadeh, 2018)، نجفی، قربانی و دهنوی (Najafi, Ghorbani & Dehnavi, 2018)، خراط‌زاده، دوازده‌امامی،

بختیاری، کچوئی و مهکی (Kharatzadeh, Davazdah Emamy, Bakhtiari, Kachuie & Mahaki, 2017)، همسو می‌باشد؛ چرا که آنان در پژوهش‌های جداگانه به این نتیجه رسیدند که ذهن آگاهی می‌تواند در افزایش تحمل پریشانی تأثیرگذار باشد. در نتیجه آموزش ذهن آگاهی باعث می‌شود افراد بدون تلاش در جهت هر نوع تغییر، صرفاً تجارب هیجانی خود را مشاهده و بپذیرند و این سبب افزایش انعطاف‌پذیری شناختی آنان می‌شود. هم‌چنین اورکی، جهانی و رحمانیان (Rahmanian & Oraki, Jahani, 2018)، مقتدایی و خوش اخلاق (Moghtadai & Khosh Akhlagh, 2015)، ویتینگ، دنی، سیمپسون، مک لیثود و کیاروکی (Whiting, Deane, Simpson, McLeod & Ciarrochi, 2017) و ویهوف، اوسکام، اسکرورس و بالمیجر (Veehof, Oskam, Schreurs & Bohlmeijer, 2015) این یافته را عنوان نمودند که شرکت‌کنندگانی که یکی از تمرین‌های رایج درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد داشتند، انعطاف‌پذیری بیشتری را گزارش نمودند تا افرادی که تحت این نوع تمرین‌ها نبودند. بنابراین می‌توان گفت نتایج این مطالعات نیز با پژوهش حاضر همخوان می‌باشد. لازم به ذکر است تنها یک پژوهش در خصوص تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی یافت شد؛ مک کروکن و وولز (McCracken & Vowles, 2014)، در پژوهشی به ترکیب دو درمان ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر بیماران با دردهای مزمن پرداختند و این یافته را عنوان نمودند که تلفیق دو رویکرد ذهن آگاهی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد با تأثیرگذاری بر فرآیندهای شناختی بیماران توانست دردهای مزمن این بیماران را کاهش دهد.

در خصوص اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی دختران بی‌سرپرست می‌توان گفت، تمرینهای تعهد رفتاری به همراه تکنیک‌های گسلش و پذیرش و نیز بحث پیرامون ارزش‌ها و اهداف فرد و لزوم تصریح ارزش‌ها که از تکنیک‌های رویکرد پذیرش و تعهد، همگی منجر به افزایش انعطاف‌پذیری شناختی در دختران بی‌سرپرست شد. به عبارتی دیگر، در این تحقیق دختران بی‌سرپرست با جایگزین کردن خود به عنوان زمینه، توانستند رویدادهای درونی ناخوشایند را در زمان حال به سادگی تجربه کنند و قادر به جداکردن خود از واکنش‌ها، خاطرات و افکار ناخوشایند شدند. در واقع به آنان آموزش داده شد که در درمان پذیرش و تعهد چگونه فرایندهای مرکزی بازدارنده فکر را رها کنند، از افکار آزاردهنده‌هایی بپند؛ به جای خود مفهوم‌سازی شده، خود مشاهده گر را تقویت نمایند، رویداد‌های درونی را به جای کنترل بپذیرند، ارزش‌هایشان را تصریح کنند و به آنها بپردازند. آنگونه که هیز (Hayes, 2006)، عنوان نمودند پیام اصلی در درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد، پذیرش

چیزی است که خارج از کنترل شخص بوده و متعهد بودن نسبت به انجام هر آنچه که در کنترل فرد است. با توجه به هدف اصلی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد در این تحقیق سعی بر این بود تا به دختران بی سرپرست آموزش داده شود که احساساتشان را بپذیرند تا اینکه از آنها فاصله بگیرند و به افکار و فرایند تفکرشان به وسیله ی ذهن آگاهی بیشتر پرداخته و آنها را در جهت فعالیتهای هدف محور پیوند دهند.

همچنین در پژوهش حاضر از تکنیک تصریح ارزش ها در کنار پذیرش استفاده گردیده است. به عنوان مثال، به دختران نوجوان بی سرپرست آموزش داده شد اگر خاطرات و رویدادهای گذشته، آنان را آشفته و پریشان نموده است، باید بدانند که این اتفاقات رخ داده؛ در نتیجه باید آنها را بپذیرند و احساساتشان نسبت به وقایع را تغییر دهند. به طور خلاصه، درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد تلاش می کند تا به افراد یاد دهد که افکار و احساساتشان را تجربه کنند؛ به جای اینکه تلاش کنند آنها را متوقف سازند، از افراد خواسته می شود که در جهت اهداف و ارزشهایشان کار کنند؛ به عنوان مثال در این پژوهش به کمک درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد به دختران بی سرپرست آموزش داده شد با پذیرش وضعیت بی سرپرستی خود به درس و ارتباط با دوستان و دیگر کارهای روزمره پردازند. در کنار درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد از تمرین های ذهن آگاهی نیز استفاده گردید؛ چرا که تمرین های ذهن آگاهی با افزایش آگاهی افراد نسبت به لحظه حال، از طریق فوننی مثل توجه به تنفس و بدن و معطوف کردن آگاهی به اینجا و اکنون بر نظام شناختی و پردازش اطلاعات تأثیر می گذارد. در این تحقیق سعی شد با تکنیک هایی که مربوط به تجربه کردن لحظه ی حال است، به طور موقت دختران بی سرپرست را از نگرش و باورهای خود که ریشه در گذشته دارد و متأثر از ترس ها و نگرانی های آینده است، رها نموده تا این نگرش در آنها به وجود آید که به تمامی امور (خوشایند یا ناخوشایند) پذیرش بدون داوری داشته باشند.

اتخاذ چنین تدبیری، به خصوص برای دختران نوجوان بی سرپرستی که احساسات دردناکی مانند ناامیدی، درماندگی و غمگینی را تجربه می کنند، سودمند است. با عنایت به مطالب عنوان شده می توان گفت، در این پژوهش تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی توانست بر افزایش انعطاف پذیری شناختی دختران نوجوان بی سرپرست اثربخش است؛ چرا که در واقع، هدف این درمان ها افزایش توانایی دختران بی سرپرست در پاسخ های سازگارانه و انعطاف پذیر به رویدادهای زندگی در حضور افکار و احساسات تهدید کننده است که منجر به انعطاف پذیری روانشناختی گردید. از این رو رویکرد شناختی به کار رفته در این مداخله باعث ارتقای خودآگاهی دختران بی سرپرست، کمک به آن ها در شناخت نقاط قوت و ضعف و ایجاد تغییر در نگرش و باورهایشان می گردد و به آن ها کمک می کند

تا روش‌های کارآمدی را برای حل تعارض‌ها به کار گیرند. همچنین با کمک ذهن آگاهی و فرآیند در زمان حال بودن به مراجع آموزش می‌دهد که به آنچه در محیط و در تجربه درونی دارد توجه کرده و آن را بدون قضاوت یا ارزش‌یابی مشاهده کند. در واقع وقتی توجه از سمت دنیای درون به محیط اطراف معطوف می‌شود، آستانه تحمل بالا می‌رود و انعطاف‌پذیری افزایش می‌یابد. با عنایت به مطالب عنوان شده می‌توان گفت؛ تلفیق تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر انعطاف‌پذیری شناختی دختران نوجوان بی‌سرپرست اثربخشی معنی‌داری دارد.

نتایج پژوهش حاضر مبنی بر اثربخشی تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر نگرش‌های ناکارآمد همخوان با پژوهش‌های نظام‌پور (Nezam Pour, 2015)، رحیمی (Rahimi, 2015)، کاکاوند (Kakavand, 2016)، پیترز و همکاران (Peters & et all, 2015)، مانس، دی آگولیا، فرانکو و گیل (Mañas, Del Águila, Franco & Gil, 2014)، پاول، استانتون، گریسون، اسمواسکی و وانگ (Paul, Stanton, Greeson, Smoski, & Wang, 2013) و و داویس و هایز (Davis & Hayes, 2011) می‌باشد؛ چرا که آنان در پژوهش‌های جداگانه به این نتیجه رسیدند که ذهن آگاهی روش مؤثری در جهت کاهش افسردگی، افکار منفی و نگرش‌های ناکارآمد هستند. همچنین، شیدایی اقدام و همکاران (Sheydayi Aghdam & et all, 2014)، هایز، بوید و سیول (Hayes, Boyd & Sewell, 2011)، عباسی، کریمی و جعفری (Abbasi, Karimi & Jafari, 2016) میشل و میشل (Michael & Michae, 2017)، در پژوهش‌های خود این یافته را بدست آوردند که درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد با بکارگیری تکنیک‌های گسلش و پذیرش درمان اثربخشی در جهت کاهش نگرش‌های منفی و ناکارآمد می‌باشد، که این یافته همخوان با نتایج پژوهش حاضر می‌باشد.

آنچه که از نتایج این پژوهش و سایر پژوهش‌های مشابه حاصل شده است این نکته است که آموزش مبتنی بر پذیرش و تعهد از طریق تمرین‌های مبتنی بر آگاهی، زمینه‌ای را برای ایجاد درماندگی خلاق نسبت به راه‌حل‌های مورد استفاده فرد در رابطه با افکار و احساسات ناخوشایندش ایجاد می‌کند. هدف درمانگران از مداخله مبتنی بر پذیرش و تعهد ایجاد احساس درماندگی یا باور درماندگی نیست، بلکه هدف این است که فرد از راهکارهای گذشته خود که برای کنترل این افکار و احساسات استفاده می‌کرده دست بردارد (Newsome, Waldo & Gruszka, 2012). این حالات زمینه را برای معرفی پذیرش به عنوان راه‌حل جایگزین فراهم می‌کند و با ایجاد پذیرش، فضایی برای فرد ایجاد می‌شود که به امور مهم و ارزشمند زندگی‌اش نیز توجه کند.

در همین راستا، یافته های این پژوهش نشان داد که دختران بی سرپرستی که می خواهند از افکار و احساسات ناخواسته اجتناب کنند یا خلاص شوند، نه تنها موفق نیستند؛ بلکه رنج شدیدی برای خودشان به واسطه ی نداشتن پدر و مادر و نداشتن خانواده ایجاد می کنند. مثل دختر بی سرپرستی که نگران عکس العمل دوستانش نسبت به وضع زندگی اش بود، به همین دلیل از رفتن به مدرسه امتناع کرد. گاه فرد این احساسات را تحمل می کند و هزینه این تحمل وقت صرف و انرژی بسیار است. درک این موضوع به اعضای گروه آزمایش کمک کرد تا به جای تلاش برای کنترل کردن فکرها و احساسات ناخوشایند، آن ها را احساس کنند و انجام این کار باعث شد تا آن تجربیات کم تر تهدید کننده به نظر بیاید؛ بیان این رنج ها به دختران بی سرپرست گروه آزمایش کمک کرد که کم تر خود را سرزنش کنند. همچنین بیان داستان های ذهنی (قضاوت، ارزیابی و مقایسه) در جلسات و اینکه چگونه هر کدام با واقعی نشان دادن خود باعث رنج ما می شوند، برای گروه کمک کننده بود و از نگرش کمال گرایی خودمحور آنها کاست.

در همین راستا، ایران دوست، نشاط دوست، نادى و صفرى (Irandoost, Neshat-Doost, Nad & Safary, 2012) در پژوهشی عنوان نمودند با ایجاد پذیرش فرد به حرکت در جهت ارزشهای خود متمایل می شود و به جای تمرکز بر راه حل ناموفق، به رفتار مبتنی بر حل مسئله تغییر می کند و چرخه افکار منفی و قضاوت های فرد شکسته می شود و این خود به خود منجر به بهبود عملکرد می شود. در این میان، ذهن آگاهی یک عمل خود-توانمندسازی است که آثار مثبتی همچون روشن اندیشی و سرسختی روانی در فرد ایجاد می کند و بر عواطف مثبت و روش های حل مسئله اثر می گذارد. در همین راستا، کنگ، اسموسکی و رایبیز (Keng, Smoski & Robins, 2011)، به این موضوع اشاره نمودند که ذهن آگاهی می تواند به عنوان یک یاد زهر بر اشکال رایج پریشانی روان شناختی چون اجتناب، سرکوبی، یا بیش اشتغالی فکری و احساسی فرد عمل کند.

ذهن آگاهی با استفاده از فونونی نظیر آموزش آرمیدگی و پذیرش عاری از قضاوت وضعیت موجود، و هشیار بودن نسبت به خویش که از مفاهیم بنیادین این رویکرد است سبب هشیارى از لحظه حاضر و به تبع آن، کاهش اضطراب و قضاوت خود و کمال گرایی خودمحور این گروه از نوجوانان می شود. در این پژوهش رویکرد ذهن آگاهی توانست تا به فرد کمک کند با تمرکز بر حال به جای آینده و با افزایش خود نظارت گری، هشیارى نسبت به بدن را افزایش دهد که احتمالاً منجر به کاهش قابل توجه قضاوت خود و کمال گرایی خودمحور گردید. بنابراین می توان گفت، انجام تمرینات ذهن آگاهی توانست بعد از مدتی تغییرات قابل مشاهده ای در دختران بی سرپرست و کارکردهای روان شناختی آنها ایجاد کند

و با توسعه راهبردهای کنار آمدن و سازوکارهای دفاعی بهتر در افراد کاهش نگرش‌های ناکارآمد آنها کمک کند. به عبارت دیگر، در درمانگری مبتنی بر ذهن آگاهی، ابتدا افزایش آگاهی فراشناختی مطرح می‌شود (یعنی توانایی درک دوباره از افکار و عواطف فردی و نگرستن به آنها به عنوان رویداد‌های گذرا به جای این که آن افکار به عنوان واقعیت در نظر گرفته شود)، سپس این افزایش آگاهی فراشناختی فرض می‌شود که منجر به کاهش نشخوار که فرایند تکرار افکار منفی است می‌گردد، در نتیجه فاجعه‌انگاری، نشخوار فکری و سایر نشانه‌ها از جمله استرس و مهارت‌های مقابله‌ای ناکارآمد و منفعلانه نیز کاهش می‌یابد و نهایتاً منجر به کاهش نگرش‌های ناکارآمد می‌شود. با توجه به مطالب عنوان شده می‌توان گفت، تلفیق دو روش درمان پذیرش و تعهد و شناخت درمانی مبتنی بر ذهن آگاهی بر نگرش ناکارآمد دختران نوجوان بی‌سرپرست اثربخش است.

لازم به ذکر است در این پژوهش تغییر در نگرش‌های ناکارآمد در بعد کمال‌گرایی اجتماعی محور صورت نگرفت؛ و شاید بتوان در تبیین این یافته گفت، دختران بی‌سرپرست به علت مشکلات ساختاری خانواده و از هم پاشیدن آن و از جهت اینکه فرزندان این مجتمع‌ها نوعاً از طفولیت طعم زندگی را لمس نکرده و همواره در تنش و کشمکش و بی‌مهری، در محیط‌های مملو از ترس و وحشت و بعضاً ناخواسته متولد شده و ادامه زندگی داده‌اند؛ همواره نیازمند دریافت محبت و تایید از سوی دیگران هستند؛ در همین راستا فاتحی، صادقی و اخلاصی (Fatehi, Sadeghi & Ekhlasi, 2010)، در پژوهشی که بر روی دختران بی‌سرپرست انجام داد میزان کمبود مهر و محبت را در این دختران ۴۲/۵ درصد گزارش نمود. بنابراین به نظر می‌رسد، گرایش کمال‌گرایی جامعه‌محور در این کودکان در حدی بالا یوده است که تلفیق دو روش درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی نتوانسته بر آن اثرگذار باشد.

اما این پژوهش با محدودیت‌های خاصی نیز روبه‌رو بود. از جمله کم‌توجهی برخی از آزمودنی‌های شرکت‌کننده در این پژوهش همچنین عدم صداقت آن‌ها در پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه و عدم رغبت و کم‌انگیزه بودن آنها عاملی برای عدم همکاری مناسب آزمودنی‌ها بود و نیز با توجه به اینکه اثر مداخلات درمانی برای پاسخ‌دهی به زمان بیشتری نیاز دارد؛ آزمودنی‌ها باید بتواند آموزش‌های داده شده را در خارج از جلسات درمانی نیز تجربه نماید. این پژوهش متمرکز بر دختران نوجوان بی‌سرپرست انجام شد، لازم به ذکر است جهت تعمیم نتایج به دیگر گروه‌های دختران خاص مانند دختران خیابانی، دختران بدسرپرست و ... باید جانب احتیاط را رعایت نمود. همچنین، در این پژوهش از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده است که باید محدودیتهای این نوع نمونه‌گیری در نظر گرفته شود.

پیشنادهای پژوهش

- این تحقیق متمرکز بر دختران نوجوان بی سرپرست انجام گرفت، پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی دختران خیابانی، دختران بدسرپرست و .. نیز به عنوان جامعه آماری انتخاب شوند.
- این تحقیق متمرکز بر دختران بی سرپرست بود، در پژوهش های بعدی پیشنهاد می شود پسران بی سرپرست نیز مورد تحقیق قرار بگیرند.
- پیشنهاد می شود مسئول مراکز دانشگاهی و ادارات آموزش و پرورش با ایجاد هماهنگی زمینه های استفاده از نتایج تحقیقات از این دست را فراهم کنند.

پیشنهادات کاربردی

ذهن آگاهی، از عوامل مهم و زمینه ای افزایش انعطاف پذیری شناختی است که مراکز نگهداری دختران بی سرپرست با اهتمام در برآورده ساختن عوامل مرتبط با آن، از جمله ایجاد فضای یادگیری و فضای آموزشی مطلوب و تشکل های آموزشی پویا و هدفمند و متمرکز بر ذهن آگاهی دختران نوجوان بی سرپرست می توانند به افزایش انعطاف پذیری شناختی آنان کمک نمایند.

با توجه به مهم بودن و تأثیرگذاری درمان تلفیقی مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی بر کاهش نگرش های ناکارآمد و رشد انعطاف پذیری شناختی در تمام مسیر زندگی در وهله اول به خودسازی و افزایش معلومات و اطلاعات خود و تحقیق و پژوهش در حیطه درمان تلفیقی مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی اهمیت دهند و در وهله دوم به انتقال و رشد صحیح این مداخله به صورت علمی و دقیق وقت بگذارند تا شاهد توسعه جمعی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد و ذهن آگاهی و افزایش انعطاف پذیری شناختی و کاهش نگرش های ناکارآمد دختران نوجوان بی سرپرست جامعه مان باشیم.

References

- Abbasi, H., Karimi, B., & Jafari, D. (2016). The effectiveness of acceptance and commitment therapy to failed tolerant & Dysfunctional attitudes of Mothers of mentally retarded students. *uu arllll o Pschooog o ccppoooo ddddddssss aahhh haaaaaaxaa University*, 6(24), 108-81. (In Persian).
- Abyar, Z., Makvandi, B., Bakhtiarpoor, S., Naderi, F., & Hafezi, F. (2018). Comparing the effectiveness of acceptance and commitment therapy and mindfulness on the suicidal ideation among depressed women. *Women Study*, 9(1), 1-23. (In Persian).
- Afshari, A. (2018). Comparison of the Efficacy of Acceptance and Commitment Therapy and Mind-Fullness Therapy on Women's Resilience in repeated Abortions. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*, 6(2), 11-18. (In Persian).
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorder*. New York. International University Press.

- Bloy, S., Oliver, J. E., & Morris, E. (2011). Using Acceptance and Commitment Therapy With People With Psychosis: A Case Study. *Clinical Case Studies*, 10(5), 347-359.
- Bohlmeijer, E., Prenger, R., Taal, E., & Cuijpers, P. (2010). The effects of mindfulness-based stress reduction therapy on mental health of adults with a chronic medical disease: A meta-analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 68(6), 539-544.
- Bowns., C.N., & Marlatt, G.A. (2011). *Mindfulness-based relapse prevention for addictive behaviors: a manual for the practitioner*. New York: Guilford Press.
- Buttelmann, F., & Karbach, J. (2017). Development and Plasticity of Cognitive Flexibility in Early and Middle Childhood. *Front Psychol*, 8, 1040-1044.
- Cheraghian, H., Heidari, N., Ghedami, S.A., & Zarei, B. (2016). Efficacy of Acceptance and Commitment Therapy on Depressed Pregnant Women. *Journal of Community Health*, 9(2): 64-56. (In Persian).
- Dahl, J., Christoph, R., Martel, Y., & Kaplan, J. (2015). *ACT and RFT in relations: assisting to people eager intimacy and commitment preserve healthy with use therapy based on the theory based on acceptance and commitment and relational framework*. Translate by Nadereh Saadati, Shokooh Navabi Nejad & Mahdi Rostami. Tehran: immortal Forest. (In Persian).
- Alessandro, G., & Buron, M. (2006). Development and validation of the dysfunctional attitudes scale for Beck's cognitive-behavioral theory of depression, of its causal mediation component, and of developmental effects. *Cognitive Therapy and Research*, 30, 335-353.
- Daley, DC., Marlatt, GA., & Spotts, C. (2003). *Relapse prevention: clinical models and intervention strategies*. In: A.W. Graham, T.K. Schultz, M.F. Mayo-Smith, R.K. Ries, Wilford BK, editors. Principles of Addiction Medicine. 3 ed. Chevy Chase, MD: American Society of Addiction Medicine, 467-86.
- Davis, AM., & Hayes, JA. (2011). What are the benefits of mindfulness? A practice review of psychotherapy related research. *Psychotherapy*, 48(2), 198-208.
- Davis, R. N., & Nolen-Hoeksema, S. (2000). Cognitive inflexibility among ruminators and no ruminators. *Cognitive Therapy and Research*, 24(6), 699-711.
- Dennis, JP., & Vander Wal, JS. (2010). The Cognitive Flexibility Inventory Instrument Development and Estimates of Reliability and Validity. *Cognitive Therapy and Research*, 34(3), 241-253.
- Ellis, A. (1991). Rational- emotive treatment of simple phobias. *Psychotherapy*, 28, 452- 456.
- Fatehi, A., Sadeghi, S., & Ekhlasi, A. (2010). Description and analysis of sociological and psychological characteristics of girls and women without caretakers in Isfahan. *New Journal of Psychotherapy*, 9: 34-33. (In Persian).
- Ghasemi Bafghi, V. (2010). *The effectiveness of a positive approach to the way a group on depression, dysfunctional attitudes, and self-esteem among adolescent girls*. MA Dissertation in clinical psychology, Ferdowsi University of Mashhad. (In Persian).
- Goldsmith, AA., Tran, G.Q., Smith, J.P., & Howe, S.R. (2009). Alcohol expectancies and drinking motives in college drinkers: Mediating effects on the relationship between generalized anxiety and heavy drinking in negative-affect situations. *Journal Addictive Behavior*, 34(6-7), 505-513.
- Hanasabzadeh, M., Yazdandoost, R., Asgharnejad-Farid, A., & Gharaee, B. (2011). Mindfulness-based cognitive therapy (MBCT) on suicidal depressed patients: A qualitative study. *Journal of Behavioral Sciences*, 5(1): 33-38. (In Persian).

- Hayes, S.C. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behavior Therapy*, 35(4), 639-665.
- Hayes, L., Boyd, C. P., & Sewell, J. (2011). Acceptance and Commitment Therapy for the Treatment of Adolescent Depression: A Pilot Study in a Psychiatric Outpatient Setting *Mindfulness*, 10, 46-59.
- Hayes, S.C., Levin, M.E., Plumb-Villardaga, J., Villatte, J.L. & Pistorello, J. (2013) Acceptance and Commitment Therapy and Contextual Behavioral Science: Examining the Progress of a Distinctive Model of Behavioral and Cognitive Therapy. *Behavior Therapy*, 44, 180-196.
- Hayes, S. C., Lillis, J. (2012). *Acceptance and commitment therapy*. American Psychological Association.
- Heidari, N., Pourebrahim, T., Khodabakhshi Koolaei, A., & Mosalanejad, L. (2013). Relationship between Emotional Control Expressiveness Style and Resilience Against Narcotics Substance Use in High School Male Students. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 12 (8), 599-610. (In Persian).
- Heydari rad, H., Shafiei, M., & Basharpour, S. (2017). Comparing dysfunctional attitude and cognitive flexibility between women with and without a history of divorce. *Journal Management System*, 8(30), 103-112.
- Ibrahim, A., El-Bilsha, M., El-Gilany, A., & kahter, M. (2012). Prevalence and predictors of maladaptive cognitive schema among orphans in Dakahlia governorate orphanages, Egypt. *Middle East Journal of Psychiatry and Alzheimer*, 3, 15-25.
- Irandoost, F., Neshat-Doost, HT., Nadi, MA., & Safary, S. (2014). The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy (ACT) on the Rate of Pain Intensity in Women with Chronic Low Back Pain. *Journal of Clinical Psychology*, 6(2), 85-74.
- Johnco, C., Wuthrich, V.M., & Rapee, R.M. (2014). The influence of cognitive flexibility on treatment outcome and cognitive restructuring skill acquisition during cognitive behavioral treatment for anxiety and depression in older adults: results of a pilot study. *Behavioral Research and Therapy*, 10, 1-33.
- Kakavand, A. (2016). The Effectiveness of Mindfulness on Dysfunctional Attitudes and Depressive Symptoms among Elderly Women with Major Depressive Disorder. *Journal of Aging Psychology*, 2(2), 101-91. (In Persian).
- Kazemi, H., Shojaei, F. & Soltanizadeh, M. (2018). The Effect of Mindfulness-Based Stress Reduction Intervention on Psychological Flexibility, Distress Tolerance, and Re-Experiencing the Trauma in Veterans with Post-Traumatic Stress Disorder. *Military Caring Sciences*, 4(4), 236-248. (In Persian).
- Keng, S. L., Smoski, M. J., & Robins, C. J. (2011). Effects of mindfulness on psychological health: A review of empirical studies. *Clinical Psychological Review*, 31(6), 1041-1056.
- Kharatzadeh, H., Davazdah Emamy, M.H., Bakhtiary, M., Kachuei, A., & Mahaki, B. (2017). Effectiveness of mindfulness-based stress reduction on glycemic control, stress, anxiety and depression in patients with type 2 diabetes mellitus. *J Urmia Univ Med Sci*, 28 (3), 206-214. (In Persian).
- Khosravi, E., & Ghorbani, M. (2016). Effectiveness of mindfulness-based stress reduction on perceived stress and blood pressure among hypertensive women. *Journal of Kashan University of Medical Sciences*, 20(4): 631-368. (In Persian).
- Kiani, A.R., Ghasemi, N., & Pourabbass, A. (2012). Comparison of the effectiveness of

- Acceptance and Commitment Therapy and Mind-Fullness Therapy on craving and cognitive management of excitement in glassmakers. *Quarterly Journal of Research on Addiction*, 6(24), 36-28. (In Persian).
- Könen, T., Strobach, T., & Karbach, J. (2016). Working memory, in *Cognitive Training – An Overview of Features and Applications*, eds Strobach T., Karbach J., editors. (Cham: Springer International), 59–68.
- Mañas, I., Del Águila, J., Franco, C., Gil, M. D. y Gil, C. (2014). Mindfulness en el contexto de la actividad física y el deporte: La aceptación de la experiencia como alternativa al control. En A. J. Cangas, J. Gallego y N. Navarro (Eds.), *Actividad física y deporte adaptado* (Vol. 2, pp. 149-158). Granada: Alborán Editores.
- McCracken, L., & Vowles, K. (2014). Acceptance and Commitment Therapy and Mindfulness for Chronic Pain. *American Psychological Association*, 69(2), 178-187.
- Michalak, J., Burg, J., & Heidenreich, T. D. (2012). Mindfulness, Embodiment, and the Treatment of Depression. *Mindfulness*, 3(3), 9-190.
- Michael, P., & Michael, E. (2017). Acceptance and Commitment Therapy as a Treatment for Anxiety and Depression: A Review. *Psychiatric Clinics of North America*, 40(4), 751-770.
- Moghtadai, M. & Khosh Akhlagh, H. (2017). Effectiveness of Acceptance- and Commitment-Thrrppy on Psychoogaaal xxxxblltly of eeeernns' ppous... *Iran J War Public Health*, 7 (4), 183-188. (In Persian).
- Molavi, P., Mikaeili, N., Rahimi, N., & Mehri, S. (2014). The Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy Based on Reducing Anxiety and Depression in Students with Social Phobia. *Journal Ardabil University Medical Sciences*, 14 (4):412-423. (In Persian).
- Najafi, M., Ghorbani, M., & Dehnavi, S. (2018). Effectiveness of mindfulness-based stress reduction on executive function, cognitive flexibility in women with neuroticism trait in Esfahan city. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 5(3), 22-37. (In Persian).
- Newsome, S., Waldo, M., & Gruszka, C. (2012). Mindfulness group work: Preventing stress and increasing self-compassion among helping professionals in training", *The Journal for Specialists in Group Work*, 37(4), 1–15.
- Nezam Pour, R. (2015). *Effectiveness of mindfulness-based stress on reducing aggression, risky behavior and improve quality of life for orphaned adolescents*. MA Dissertation in clinical psychology, Ferdowsi University of Mashhad. (In Persian).
- Norcross, J.C., & Newman, C.F. (1992). *Psychotherapy integration: Setting the context*. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds), *Handbook of psychotherapy integration*. New York: Basic Books; 1992. P: 3-45.
- Oraki, M., Jahani, F., & Rahmanian, M. (2018). The effectiveness of acceptance and commitment therapy (ACT) on the psychological flexibility of elderly women. *Clinical Psychology*, 10(1), 56-47. (In Persian).
- Peters J. R., Smart L. M., Eisenlohr-Moul T. A., Geiger P. J., Smith G. T., & Baer R. A. (2015). Anger rumination as a mediator of the relationship between mindfulness and aggression: the utility of a multidimensional mindfulness model. *Journal Clinical Psychology*. 71(2), 871–884.
- Potek, R. (2012). *Mindfulness as a school-based prevention program and its effect on adolescent stress, anxiety and emotion regulation*. [desertion]. New York University;

2012. P.184.
- Paul, N.A., Stanton, S.J., Greeson, J.M., Smoski, M.J., & Wang, L. (2013). Psychological and neural mechanisms of trait mindfulness in reducing depression vulnerability. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 8(1), 56-64.
- Rahimi, Z. (2015). *Review the effectiveness of mindfulness-based on stress on anger reducing and dysfunctional attitudes among people with a traumatic head injury*. Supervision of the Ministry of Science, Research and Technology, Bahonar University, Faculty of Literature and Humanities. (In Persian).
- Scott, W., Hann, K & McCracken, L. (2016). A Comprehensive Examination of Changes in Psychological Flexibility Following Acceptance and Commitment Therapy for Chronic Pain. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 46(3), 139-148.
- Sheydayi Aghdam, S., Shamseddini lorry, S., Abassi, S., Yosefi, S., Abdollahi, S., & Moradi Joo, M. (2014). The effectiveness of treatment based on acceptance and commitment in reducing distress and inefficient attitudes in patients with MS. *Journal of Behavior*, 9(34): 57-66. (In Persian).
- Shiri, T., Goalmohammadian, M., & Hojatkhah, M. (2016). Effectiveness of Schema Therapy on dysfunctional attitudes mate selection in Female students. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 7(27): 171-188. (In Persian).
- Shokri, O., Pour Shahriar, H., Aghayi, M., Sanayi pour, M.H. (2015). Psychometric analysis scale of dysfunctional attitude towards children and adolescents. *Journal of Behavior*, 9(36): 47-56. (In Persian).
- Soltani, E., Shareh, H., Bahrainian, A., Farmani, A. (2013). The mediating role of cognitive flexibility in a correlation of coping styles and resilience with depression. *pajoohande*, 18 (2): 88-96. (In Persian).
- Taukeni, S.G (2015). Orphan adolescents life worlds on school-based psychosocial support. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 3(1), 12-24.
- Veehof, M. M., Oskam, M. J., Schreurs, K. M., & Bohlmeijer, E. T. (2011). Acceptance-based interventions for the treatment of chronic pain: a systematic review and meta-analysis. *Pain*, 152(3), 533-542
- Veehof, M. M., Oskam, M. J., Schreurs, K. M., & Bohlmeijer, E. T. (2015). Acceptance-based interventions for the treatment of Cognitive Flexibility: a systematic review and meta-analysis. *Pain*, 152, 533-542.
- Whiting, D, M Deane, F., Simpson, G., McLeod, H., & Ciarrochi, J. (2017). Cognitive and psychological flexibility after a traumatic brain injury and the implications for treatment in acceptance-based therapies: A conceptual review. *Neuropsychological Rehabilitation*, 27 (2), 263-299.
- Yang, S.Y., Moss-Morris, R. & McCracken, L.M. (2017). I ACT-CEL: A Feasibility Trial of a Face-to-Face and Internet-Based Acceptance and Commitment Therapy Intervention for Chronic Pain in Singapore. *Pain Research Treatment*, 10 (11), 1-14.